

3. Творча компетентність – компетентність, спрямована на розвиток творчої діяльності, здібностей, нахилів і уяви особистості.

4. Соціальна компетентність – компетентність, спрямована на загальну культуру особистості, здатність до співпраці, самореалізацію та самовизначення.

Застосування цих компетентностей у методиці позашкільної освіти забезпечить оволодіння поняттями, знаннями, розширення наукового світогляду; формування практичних умінь і навичок; розвиток здібностей, нахилів, майстерності, уяви, творчості; загальну культуру особистості, вихованість, здатність до співпраці, прийняття рішень.

Для більш ефективної реалізації методики позашкільної освіти на основі компетентнісного підходу нами було структуровано напрями позашкільної освіти за відповідними спеціалізованими профілями навчання. Так, художньо-естетичний напрямок позашкільної освіти включає хореографічний, музичний, театральний, художній профілі навчання: науково-технічний – початково-технічний, спортивно-технічний, предметно-технічний, інформаційно-технічний, художньо-технічний, виробничо-технічний; еколого-натуралістичний – екологічний, біологічний, сільськогосподарський, лісогосподарський, медичний, хімічний; туристично-краєзнавчий – краєзнавчий, туристичний, спортивний; гуманітарний – суспільний, філологічний і соціальний. Ця методика розкриває мету, зміст, форми, методи та засоби позашкільної освіти.

З'ясовано, що серед організаційних форм і методів найбільш оптимальними в методиці позашкільної освіти на основі компетентнісного підходу є групова та індивідуальна робота. При цьому у формуванні компетентностей найкращий педагогічний ефект дає застосування форм і методів, структурованих за чотирма етапами: пізнавальний, практичний, творчий, соціалізаційний.

Висновки. Отже, у сучасних умовах постає питання не про часткове вдосконалення окремих аспектів позашкільної освіти, а про підвищення її ролі та якості загалом як багатоаспектного суспільного явища, що містить соціальні, психолого-педагогічні, економічні та інші характеристики.

Література

1. Биковська О.В. Позашкільна освіта: теоретико-методичні основи : монографія / О.В. Биковська. – К. : ІВЦ АЛКОН, 2008. – 336 с.
2. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : наук.-метод. посіб. / за ред. І.Г. Єрмакова. – Запоріжжя : Центріон, 2005. – 640 с.
3. Освіта України: нормативно-правові документи : зб. нормат. док. / голов. ред. В.Г. Кремень. – К. : Міленіум, 2001.
4. Подласый И.П. Педагогика : учебник / И.П. Подласый. – М. : Высш. образование, 2006. – 540 с.
5. Позашкільна освіта в Україні : навч. посіб. / О.В. Биковська, С.В. Бут, О.П. Дмитренко [та ін.] ; за ред. О.В. Биковської. – К. : ІВЦ АЛКОН, 2006. – 224 с.
6. Сущенко Т.І. Позашкільна педагогіка : навч. посіб. / Т.І. Сущенко. – К. : ІСДО, 1996. – 144 с.
7. Ягупов В.В. Педагогіка : навч. посіб. / В.В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

БІЛИК В.М.

ПИТАННЯ ДІАЛЕКТИЧНОЇ ЄДНОСТІ МОРАЛЬНОГО ТА ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ УКРАЇНИ (ДО ХІХ СТОЛІТТЯ)

У контексті нових завдань розвитку сучасної освіти України перед школою й суспільством постають нові вимоги – створення умов для формування в дітей і молоді моральних цінностей, розвитку творчих здібностей, виховання активних, ви-

сококультурних особистостей. Проблеми морального та естетичного виховання завжди були актуальними в історії педагогічної думки України, але в різні історичні епохи визначальними були ті чи інші аспекти проблеми. Значенню єдності морального та естетичного приділяли увагу відомі представники філософської думки, психологи, просвітителі, педагоги, діячі культури та мистецтва України.

Мета статті – проаналізувати погляди видатних українських освітян від давніх часів до XIX ст. на проблеми взаємозв'язку морального та естетичного виховання покоління, що підрастає.

Процеси становлення та розвитку вітчизняних ідей морального й естетичного виховання відбувались під впливом піднесень у світовій педагогічній теорії й практиці, християнських традицій. Пісенна усна народна творчість, побутові малюнки, обрядові ритуали слов'ян, приказки, легенди, повір'я, старовинні казки та байки були спрямовані, як стверджують дослідники (Ю. Дмитрієв, О. Канівська, В. Карагодін, Г. Панфілов, Т. Тюльпа), на засвоєння загальнолюдських цінностей, зміцнення моральних сил, формування світогляду, естетичне засвоєння світу. Більшість вітчизняних мислителів IX–XI ст. розглядали педагогічну проблематику в контексті з філософськими системами; сутність виховного процесу зводили до засвоєння етичних (біблейські заповіді) норм; моральний розвиток особистості розуміли як довготривалий і поступовий процес звільнення від негативних факторів поведінки [2, с. 5]. Розумове, естетичне, фізичне та трудове виховання в християнстві впливали й покращували поведінку. Тобто в той період естетичне виховання розглядали як компонент морального виховання. Основою виховного ідеалу було найбільше благо (доброчинність), формою якого визначали прекрасне. Від спілкування з візантійською культурою та освіченістю, що сприяли формуванню передумов для усвідомлення соціальної природи естетичних цінностей, слов'яни взяли притаманне їм естетичне ставлення до природи в поєднанні з духовністю людського існування, яке несло християнство. Тому мислителі Київської Русі звернулися, перш за все, не до розуму, а до почуттів і серця людини. Поєднання морального та естетичного характерно для перших вітчизняних мислителів: Василя Великого, Григорія Богослова, Іоанна Златоуста, Кирила Єрусалимського та інших. За їх життя мистецтво було покликано формувати один з мотивів моральної діяльності – естетичний.

Православна педагогіка (душевна будівля) була призначена допомагати людині оволодіти християнськими чеснотами, стати моральною у своїх вчинках. Розроблені ефективні засоби виховання (молитви, сповідь, піст) впливали на емоції та волю людини, створювали певну сприятливу основу для сприйняття “серцем” божественної мудрості. Давньоруська педагогіка хоч і надавала певну роль емоціям, почуттям, але домінували духовно-моральні орієнтири. Мислителі звертались до християнських загальнолюдських цінностей, що поєднувались з рисами давньоруської православної культури (моральне осягнення буття, прагнення зрозуміти боротьбу між добром і злом, увага до внутрішнього духовного світу людини), прагнули збуджувати та виховувати певні емоції та почуття (жалість, співчуття, страх розплати за аморальні вчинки тощо).

Найбільш поширеними на Русі (IX–XIII ст.) були різні повчання, перекладні патерики, “житія”, “ізборники”, в яких відображено ідеали та програми морального й естетичного виховання. Так, окремі повчання І. Златоуста слугували основою багатьох подальших педагогічних ідей у працях К. Туровського, К. Новгородського, В. Мономаха та ін. Як бачимо з досліджень науковців, у багатьох пам'ятках Давньої Русі знання, розум високо цінували, але все ж вони ґрунтувались і були тісно

пов'язані, перш за все, з моральністю людини. Так, набуття духовної мудрості було можливим за умов наполегливого навчання, читання книг, знайомства зі світовою культурою, усвідомлення свого місця. Таким чином, в основі морального становлення було досягнення мудрості, що включало літературний, музичний, естетичний розвиток людини. Це дає змогу стверджувати, що *в православної педагогічній думці моральне виховання здійснювали через інші сторони, а естетичне було складовою в досягненні моральності.*

Аналіз досліджень С. Голубева, І. Крип'якевича, Є. Мединського, С. Миропольського та інших дає змогу визначити, що православні ідеї XI–XIII ст. спрямували подальший розвиток педагогічної теорії і практики XIV–XV ст.; сприяли існуванню прогресивної для того часу думки про необхідність виокремлення естетичного виховання як напряму загального навчально-виховного процесу; стали визначальними для формування поглядів вітчизняних просвітителів XVI–XVII ст. (братських шкіл, Ф. Прокоповича, Г. Сковороди), а також XVIII–XIX ст. (Г. Ващенко, М. Драгоманова, О. Духновича, І. Огієнка, К. Ушинського та ін.).

У XVI–XVII ст. практична реалізація “душевної будівлі” відбувалась через авторитарне ставлення до дитини з боку батьків (влада батька, моральний авторитет матері), спрямованість виховання на вирішення релігійно-моральних завдань, які вимагали дисципліни, слухняності, покірності, терпіння. Особливо цікавим здається факт, на який звертає увагу Г. Корнетов, що в цей період, так само, як у давній педагогіці, співіснували авторитарне ставлення до дитини та увага й любов до неї [3, с. 113]. Це добре відображено у прислів'ях (“Батьківські побої дають здоров'я”), творах народної педагогіки та літературно-педагогічних джерелах.

Важливим проявом ідеалів, форм морального й естетичного виховання може слугувати “Домострой”, у якому сформульовані вимоги до виховання певних чеснот (мужності, працелюбства, бережливості тощо) та заборони на вчинки, які вважалися аморальними та не сприяли досягненню вищої мети виховання – духовної мудрості (не красти, не пам'ятати зла, не ображати інших тощо).

Вивчення та аналіз архівних матеріалів, історико-педагогічних джерел дає можливість визначити соціокультурні особливості розвитку питань морально-естетичного виховання в Україні цього періоду. Починаючи з кінця XVI ст., в українській культурі і педагогічній думці співіснували римсько-католицькі, протестантські, православні та уніатські ідеї, новаторські погляди видатних представників західно-європейської педагогічної думки, які суттєво впливали на духовне життя народу. З погляду досліджуваної проблеми, це період становлення національної самосвідомості українського народу, формування мови та культури, розвитку освіти й педагогічної думки. Самобутні заклади, які виникали в різних куточках українських земель, були компромісом між східнослов'янськими й західними традиціями у навчанні та вихованні. Братські школи, більшість з яких спрямовували свою діяльність, насамперед, на відродження духовного життя, значну увагу приділяли моральному та естетичному вихованню дітей. Саме ці заклади, як вважають дослідники О. Каневська, С. Кваша, О. Любар, Б. Митюров, в умовах, коли українські землі були роз'єднані й входили до складу різних держав, відігравали важливу роль у сприянні формуванню в народі почуття національної єдності (Львівська та Київська братські школи, а потім Києво-Могилянська академія – загальноукраїнський освітній і культурний центр).

Аналіз архівних та освітянських документів, досліджень науковців (О. Любара, С. Кваші, Б. Митюрова та ін.), що характеризують життя та діяльність братських шкіл України, свідчить, що в цих закладах багато уваги приділяли мис-

тецтву й моралі. Утворені народом, вони мали служити йому освітою, виховуючи борців, сильних духом, високоморальних, здатних любити й захищати Україну. Моральне виховання добре відображено в статутах братських шкіл, де як обов'язкові риси “кожного сина України” названо сміливість, витривалість, хоробрість, невибагливість [8, с. 41]. Яскравим показником поєднання естетичного та морального є віршування, яке було поширене в братських школах. Так, учні, змагаючись один з одним, складали вірші під час навчальних занять з риторики та піітики, у вільний час удома, у гуртожитку. Вірші складали не лише учні, а й учителі до кожного великого свята, значної події, історичних подій, де прославляли подвиги запорізьких козаків, нарікали на закабалення України польськими панами. Учні також перекладали вірші на музику й потім, мандруючи під час канікул, на свята по всіх містах співали ці вірші на ярмарках, базарах, у будинках хуторян. Деякі вірші, складені спудеями, ставали народними піснями.

Науковець Ю. Чернов у своїй роботі “Братські школи України XVI–XVII ст. як унікальне явище народної творчості в системній організації педагогічного процесу” підкреслює, що в братських школах був достатньо високий рівень складання віршів та викладання співу, що значною мірою вплинуло на розвиток національної культури, особливо музичної. Підтвердженням цього є Статут Луцького братства, де у п. 6 зазначено, що “півча належить до відомої окраси церковної” (церковного співу). Гарним співом намагались передати “спокусливі звуки мусіністських органів”. Півча здебільшого були зі школярів та випускників братських шкіл.

Як стверджували дослідники спадщини братського освітнього руху в 20-х рр. ХХ ст. [5, с. 7], любов до своєї справи та музичний геній народу зробили так, що в Україні залунав по церквах чудовий, гармонійний партесний спів, дивуючи ніжністю своїх інтонацій навіть чужинців [5, с. 7]. Музичний знавець ХХІІ ст. А. Гербініст, описуючи співи братських шкіл Києва, підкреслював, що “всі миряне приспівують за півчою так гармонійно, що мені, зачарованому від того, що почув, здавалось, що я в Єрусалимі і бачу духовні колони християнської церкви” [5, с. 7].

Кращі ідеї братських шкіл у галузі морального та естетичного виховання були збагачені й розвинені в набутках Києво-Могилянської академії, яка успадкувала специфіку української національної культури та спрямовувала свою діяльність на нові теоретичні й практичні пошуки. З числа вихованців Київської академії від другої половини ХVІІ до кінця ХVІІІ ст. вийшло багато визначних діячів, учених, письменників, істориків, педагогів та митців. Програма навчання й виховання в академії в різні часи існування охоплювала різні предмети, але етика (у межах філософії), піітика, малювання та співи існували завжди. Звісно, зміст і завдання їх змінювались відповідно до вимог епохи та спрямованості діяльності академії. Як зазначає С. Сірополко, піітика (мистецтво віршоскладання) користувалася великою пошаною в академії. В обов'язок учителя піітики входило не лише викладання теоретичного курсу, а й підготовка драматичних творів з використанням духовної драми, “забавних ігралиць”, “інтермедій” або “інтерлюдій”, вертепних вистав (лялькового театру). Акторами були вихованці, які виступали перед визначними гістьми й меценатами на урочистих святах [7, с. 143]. Щодо мистецтва, то, як підкреслюють дослідники, в академії найбільш поширеними були малювання й музика – вокальна та інструментальна. Великою популярністю користувалися в ХVІІ–ХVІІІ ст. академічний хор (мав надзвичайний вплив на поширення церковної та хорової музики не лише в Україні, а й в Росії), оркестр учнів. Залучення вихованців до таких занять впливало не лише на розвиток естетичний, сприяло моральному зміцненню духу, а й розкривало майбутні таланти України. Учні академії любили розмальовувати конклюдії

(програми диспутів), малювати заставки, початкові літери, віньєтки в книжках та адресах, які дарували визначним гостям академії на її урочистостях [7, с. 147]. Цікавим здається факт, що в кінці XVIII ст. малювання чомусь покладалось переважно на вчителів математики.

До проблем моралі та ролі мистецтва у вихованні звертались у своїх творах видатні діячі цієї епохи С. Полоцький (“Обід душевний”, “Вечеря душевная”), Т. Прокопович (“Перше вчення отрокам”), Є. Славінецький (“Громадянство звичаїв дитячих”), І. Вишенський (“Посланіє кн. Василю Острозькому і всім православним християнам у Малій Росії”, “Посланіє до львівського братства”). У багатьох із цих творів викладено правила, що торкалися майже всіх сторін дитячого життя, визначали поведінку дитини вдома й у школі, у церкві, на вулиці, під час зустрічі зі старшими, обіду, гри тощо. У творах повчального характеру, статутах братських шкіл наголошувались правила світського та релігійного життя, а діяльність учнів цих закладів була сповнена глибоким соціальним, політичним, моральним і національним змістом.

Показником єдності моралі та естетичного розвитку є система виховання козацтва, завдяки якій юнаки отримували систематичне психофізичне, моральне, естетичне, трудове загартовування, національно-патріотичну підготовку. Великий виховний вплив на дітей мали різноманітні види народного мистецтва (декоративно-ужиткове, музичне, танцювальне тощо) та застосування фольклору (пісні, думи, легенди, балади тощо). Таке поєднання інтелектуального, морального, духовного та фізичного розвитку створювало настрій внутрішнього задоволення, доброго самопочуття, сприяло гармонії душі й тіла. Про це свідчать і твори того часу (“Козацька читанка”) та окремі дослідження науковців, зокрема праці С. Сірополка.

XVIII століття в історії відоме як епоха Просвітництва. В Україні, а пізніше й у Росії, просвітницький рух поширювався завдяки діяльності поетів, публіцистів, драматургів та інших митців (Г. Кониський, С. Климовський, Г. Сковорода, М. Козачинський та ін.). Саме естетичний компонент стає невід’ємною складовою просвітницької діяльності в Україні. Взагалі у XVIII ст. відбулась суттєва трансформація вітчизняних педагогічних традицій. На зміну ідеї “душевної будівлі” прийшло спрямування на “зрощування нової породи людей”, розвинених розумово. На відміну від попередніх часів, на перше місце стали виступати завдання розвитку розуму, а не “освіта серця”, православні ідеали виховання стали складовою формування добродійного, вірного, порядного громадянина. Цьому сприяли західні течії, які проникали в Російську імперію. Безмежне захоплення зарубіжними прикладами виховання загрожувало втратою самобутньої культури. Бездумне запозичення іноземних зразків, так зване “мавпування” висміював у своїх творах (“Благородний Еродій”, “Начальні двері ко християнському добронравію”) Г. Сковорода. Визначальним у моральному вихованні, на його думку, повинно бути формування звичок високоморальної поведінки молоді, бо “звичка не в знанні живе, а в діях” [4, с. 131]. Дослідники творчості Г. Сковороди (І. Іваньо, О. Мазуркевич та ін.) підкреслюють, що він мріяв про духовне вдосконалення людини й одним з найважливіших засобів виховання вважав мистецтво, завдання якого вбачав у відтворенні краси “нетлінної” та затвердженні високого морального ідеалу [6, с. 41]. Лише мистецтво, на його думку, здатне через емоційно-чуттєву сферу прищеплювати уявлення про моральні та естетичні ідеали. Розуміння мистецтва, краси у Г. Сковороди пов’язане з ідеєю “сродної праці”, діяльності, яка відповідає здібностям та прагненням людини, є головою умовою морального й прекрасного (щасливого) життя. Таким чином, видатний філософ і педагог Г. Сковорода наголошував на єдності морального та естетичного виховання (“Розговор о премудрости. Мудрість і людина”).

Дослідники історико-педагогічного та культурного розвитку України XVII–XVIII ст. відзначають, що протягом цього періоду в українських землях можна спостерігати значну перевагу в галузі естетичної культури й морального виховання молоді. Але з другої половини XVIII ст. почались заборони української мови викладання в закладах, друкування книжок тощо, таким чином знищувались здобутки в галузі української культури й педагогічної думки. Особливих вимог стосовно естетичного виховання в офіційних документах не було, тому лише в окремих закладах приділяли увагу предметам естетичного циклу (музиці чи малюванню). Знаходились і вчителі, які намагались не просто навчити мистецтву, а добираючи змістовні твори для навчання, поєднувати естетичне з моральним (класичні твори, народна творчість), застосовувати мистецтва не лише в естетичному, а й духовному розвитку, моральному вихованні учнівської молоді.

Значну роль у духовному становленні слобідського краю відіграв у XVIII ст. Харківський колегіум з його додатковими класами, який своєю навчально-виховною програмою послужив взірцем для інших шкіл, підняв культурний рівень м. Харкова та зробив його культурним осередком Слобожанщини. Учні виховувалися в дусі високої духовності, підпорядковувались суворій дисципліні, яка вважалась найважливішим виховним фактором. Додаткові класи, або “казенне училище”, як іноді їх називали (1770–1798), по суті, були сукупністю декількох спеціальних шкіл, що давали освіту й виховання за напрямками – військовим, музичним та мистецьким. Курс християнського добронравія в них читав Г. Сковорода. І саме його лекції сприяли моральному вихованню молоді, хоч і викликали замішання богословів колегіуму. Взагалі, як стверджує С. Сірополко, серед учителів колегіуму та додаткових класів було немало осіб, які залишили після себе помітний слід в історії української культури. Крім Г. Сковороди, значний вплив на формування вихованців мали Артем Ведель, Яків Толмачів (переклади з латинської мови логіки, метафізики, моральної філософії Х. Баумейстера), протоієрей Василь Фотієв (разом з В. Каразіним багато зробив для заснування Харківського університету). Особливе місце належить професору Петербурзької академії мистецтв Івану Саблучку (Саблукову), харків’янину, який викладав у класах “рисування та малювання” [7, с. 174]. Пізніше було відкрито клас архітектури, де викладав М. Калиновський. Щодо музичних класів, то учнів навчали гри на скрипці, басі, флейті, гобої, валторні (Ф. Мартін), співів (М. Канцевич), вокальної (А. Ведель) та інструментальної (Я. Цих) музики. Дослідники зауважують, що окремі викладачі приймали на себе обов’язок навчати учнів колегіуму, що мають відповідний хист. А це означало, що творчим здібностям приділяли увагу незалежно від стану, місця навчання, віку. Особливістю навчання й виховання в додаткових класах була можливість вибору учнями предметів (елективних). Навчально-виховний процес мав своїм завданням розвивати розум, не обтяжуючи пам’ять учнів, а вищим мірилом розвитку, свідченням їхньої духовної зрілості вважали вміння складати твори (літературні, музичні, філософські тощо).

Учні колегіуму завжди брали участь у вертепах та драматизаціях, ходили по селах зі співами і грою на інструментах, вивчали народні звичаї та творчість. Морально-етичні літературні та пісенні твори українського поета, філософа С. Климовського (якого вважають попередником Г. Сковороди), використовувались у виступах студентів і визнавались народними. Вони були пройняті народним духом (“Їхав козак за Дунай”), порушували питання державного устрою на засадах правди, добра, справедливості. Важливою подією в галузі культури, мистецтва та виховання стало заснування у XVIII ст. в м. Харкові першого в Україні театру, у якому грав оркестр та співав хор вихованців додаткових класі колегіуму (керівник М. Концевич).

Вивчення досліджень, присвячених проблемам виховання у XVI–XVIII ст., свідчать про те, що в Україні цього періоду активно розвивалась педагогічна думка, спрямована на поєднання гуманістичних засад античності, епохи Відродження, західних традицій виховання та морально-християнських цінностей слов'ян. Упродовж століть невід'ємною рисою національного виховання було прагнення до духовності, високої моралі, душевної чистоти та краси. Вітчизняний діяч освіти XVIII ст. І. Бецький підкреслював, що “мистецтво довело: освічений науками розум ще не створює доброго громадянина” [3, с. 119]. Втіленням християнської моралі в українській духовній культурі і виховній системі XVIII ст., як і раніше, залишалась “філософія серця”, незважаючи на новий напрям – “філософію розуму”.

Висновки. Архівні документи, мемуарні, мистецтвознавчі, педагогічні джерела свідчать, що навчально-виховний процес у закладах кінця XVIII ст. був спрямований на суто практичну організацію різних видів естетичної діяльності учнів. Дослідження підтверджують, що теоретичного обґрунтування проблеми естетичного й морального виховання у визначений період не мали. Теоретичні ідеї та концепції з'являються у вітчизняній педагогічній думці лише на початку XIX ст.

Таким чином, дослідження проблеми діалектичної єдності морального та естетичного виховання дає змогу визначити історичні умови становлення, особливості подальшого розвитку теорії й практики морально-естетичного виховання в історії педагогічної думки України, накреслити можливості застосування позитивних здобутків попередніх епох у сучасній системі освіти та виховання молоді.

Література

1. Каневська О. Виховання особистості на засадах морально-християнських цінностей в Україні (XVI – перш. пол. XVIII ст.): автореф. дис. ...канд. пед. наук : 13.00.01. – Луганськ, 1997. – 27 с.
2. Карагодін В. Проблеми морального виховання у педагогічній думці IV–XI ст. : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – Ів.-Франк., 1997. – 18 с.
3. Корнетов Г. История педагогики : учеб. пособ. / Г. Корнетов. – М., 2003. – 295 с.
4. Левківський М. Історія педагогіки : навч. посіб. / М. Левківський, О. Микитюк. – Х., 2002. – 240 с.
5. Братские школы Украины // Путь просвещения. – 1922. – № 2. – С. 6–8.
6. Тюльпа Т. Розвиток теорії і практики естетичного виховання школярів України (1917–1937 рр.) : дис. канд. пед. наук : 13.00.01 / Т. Тюльпа. – Х., 2005. – 183 с.
7. Сірополко С. Історія освіти України / С. Сірополко ; підг. Ю. Вільчинський. – Л., 2001. – 664 с.
8. Чернов Ю. Братські школи України XVI–XVII ст. як унікальне явище народної творчості в системній організації педагогічного процесу / Ю. Чернов // Шлях освіти. – 2001. – № 3. – С. 41–43.

БІЛОСТОЦЬКА О.В.

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТУ З РЕАЛІЗАЦІЇ ВИХОВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Науково-дослідна робота майбутніх учителів є підґрунтям підготовки висококваліфікованого фахівця, важелем формування його особистості, необхідною умовою зростання творчого потенціалу майбутнього педагога-дослідника.

Загальні питання науково-педагогічного дослідження розглядали у своїх працях Ю. Бабанський, В. Давидов, А. Донцов, В. Журавльов, В. Загвязинський, І. Зимня, Л. Кайдалова, Т. Кожухова, Н. Кузьміна, П. Образцов, О. Рудницька,